

ЩОДО ПОСИЛАНЬ НА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА ІНШІ НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ

М. Гінзбург, доктор технічних наук, заступник начальника відділу,
Східне відділення НВЦ «Техдіагаз», м. Харків

О ССЫЛКАХ НА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫЕ АКТЫ И ДРУГИЕ НОРМАТИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ ОБЩЕГОСУДАРСТВЕННОГО ЗНАЧЕНИЯ

М. Гинзбург, доктор технических наук, заместитель начальника отдела,
Восточное отделение НВЦ «Техдиагаз», г. Харьков

FOR REFERENCES OF LEGISLATION AND OTHER NATIONWIDE NORMATIVE DOCUMENTS

M. Ginzburg, Doctor of Technical Sciences, Department Deputy Chief,
Eastern Branch of «fekhdiagaz», Kharkiv

Стаття містить практичні рекомендації щодо надання посилань у розроблюваних стандартах на інші документи.

Кожний розроблюваний стандарт мусить стати складником єдиного нормативного поля технічного регулювання та стандартизації. Тому звичай його зміст складається з положень (правил, інструкцій, рекомендацій чи вимог), викладених безпосередньо у тексті цього стандарту, а також з положень, що містяться в інших документах, на які є посилання.

Зважаючи на це, правилами розроблення стандартів, викладеними в [1, п. 4.8, 5.7]:

• передбачено спеціальний розділ стандарту «Нормативні посилання», у якому «стандарти та інші нормативні документи подають у такому порядку:

- *нормативно-правові акти центральних органів державної влади (у разі обґрунтованої потреби);*
- *національні стандарти України;*
- *інші нормативні документи загальнодержавного значення;*
- *міждержавні стандарти;*

- *міжнародні і (або) регіональні стандарти» (наше виділення — МГ);*

• сформульовано спеціальні правила щодо посилання на стандарти та інші нормативні документи (НД).

Перш за все зауважимо, що згідно з [1, п. 4.8.1] у розділ «Нормативні посилання» заносять лише чинні в Україні НД. Зважаючи на це, викликає сумнів можливість подавати в ньому міжнародні та регіональні стандарти, оскільки вони самі по собі не є чинними в Україні. Проте, з метою запровадження досвіду розвинених країн і усунення технічних бар'єрів у торгівлі, Україна активно приймає міжнародні та регіональні стандарти як національні. Отже, чинні в Україні гармонізовані стандарти (незалежно від методу приймання) — це національні стандарти, які треба заносити разом

Класифікація актів з питань технічного регулювання

з іншими національними стандартами, розташовуючи «за зростанням їхніх реєстраційних номерів» [1, п. 4.8.3]. Якщо ж міжнародний чи регіональний стандарт ще не прийнято як національний, то, на нашу думку, його позначення та назву треба занести в довідковий додаток «Бібліографія» та посилатися на нього згідно з [1, п. 5.7.17].

Що стосується національних та міждержавних стандартів, то правила занесення їхніх позначень та назв до розділу «Нормативні посилання», а також правила посилань на них детально виписано в [1] і не викликає сумніву.

Проте на практиці у розробників стандартів часто виникають певні питання щодо поділу документів на *нормативно-правові акти центральних органів державної влади та НД загальнодержавного значення*, а також правил їх використання і посилань на них.

Мета цієї статті — надати практичні рекомендації розробникам стандартів щодо тлумачення зазначених положень ДСТУ 1.5.

Згідно з [2, п. 3.1] **НД** (англ. *normative document*) — це документ, що встановлює правила, загальні принципи чи характеристики різного виду діяльності або її результатів. У примітці 1 до цього пункту чітко визначено: *термін «нормативний документ» є родовим терміном, що охоплює такі поняття, як «стандарт», «технічні умови», «настанова (правила)» та «регламент»*. Тут і нижче переклади визначень з міжнародного стандарту [3] та національні відповідники наведених там термінів подаємо за [2].

Одним із різновидів **НД** є **НД зі стандартизації**, тобто стандарти, технічні умови та настанови (правила ustalеної практики). Згідно із сучасною світо-

вою практикою, до якої приєдналася Україна, **НД зі стандартизації** апріорі застосовують на добровільній основі [4, ст. 11]. Тоді як обов'язкові вимоги викладають в інших документах, які згідно з [2, п. 3.6, 3.6.1] називають **regulation** (укр. **регламент** [3, п. 5.6]) та **technical regulation** (укр. **технічний регламент** [3, п. 5.6.1]) (див. лівий стовпчик табл. 1). У прийнятому в Україні законі [5, ст. 1] поняття **технічний регламент** визначено вужче (див. правий стовпчик табл. 1). Отже, сьогодні маємо два визначення поняття **технічний регламент**: широке-міжнародне та вузьке-внутрішнє. Перше треба мати на увазі, працюючи з міжнародними та європейськими документами, міжнародними договорами України, друге — розробляючи національні стандарти та технічні регламенти.

У статті [6] показано, що в Україні, крім **НД**, які власне мають назву **технічний регламент**, діє значна кількість **НД**, що містять **обов'язкові вимоги** до продукції, процесів, послуг і по суті є технічними регламентами в міжнародному розумінні цього поняття. Це, перш за все, нормативно-правові акти (НПА) з охорони праці та пожежної безпеки; санітарні та будівельні норми; а також правила, положення, інструкції, порядок тощо, затверджені розпорядчими документами Президента, Кабінету Міністрів та центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ) України.

Оскільки українське законодавство використовує термін **технічний регламент** у вужчому значенні, ніж міжнародні документи, визначимо, що в нашому законодавстві є аналогом міжнародного поняття **technical regulation**. Виходячи з визначення понять **технічне регулювання** [5, ст. 1], **акт державного чи іншого органу та нормативний акт** [7, п. 1], **нормативно-правовий акт** [8, п. 1.4], пропонуємо класифікацію **актів з питань технічного регулювання** (рисунок). Визначення відповідних понять наведено в табл. 2. Порівнюючи визначення у табл. 1 та табл. 2, можна зробити висновок, що

¹ Угода [17] є міжнародним договором України. Завершено у [17] визначенням треба керуватися для міждержавного співробітництва з країнами ЄНД.

Таблиця 1. Визначення понять регламент та технічний регламент

Широке-міжнародне	Вузьке-внутрішнє
<p>Регламент (англ. regulation) Прийомий органом влади нормативний документ, що передбачає обов'язковість правових положень [2, п. 3.6] (у перекладі — [3, п. 5.6]).</p> <p>Технічний регламент (англ. technical regulation) Регламент, що містить технічні вимоги або безпосередньо, або через посилання на стандарт, технічні умови, настанову чи їхній зміст.</p> <p>Примітка. Технічний регламент може бути доповнений технічною настановою, яка означає способи дотримання вимог регламенту, тобто висвітленими положенням [2, п. 3.6.1] (у перекладі — [3, п. 5.6.1]).</p> <p>Технічний регламент нормативний документ, затверджений (прийнятий) органом державної влади, що встановлює обов'язкові вимоги до продукції або зв'язаних з нею процесів і методів виробництва. Він може також включати вимоги до термінології, символів, пакування, маркування або етикетування або цілком бути присвяченим цим питанням [17, ст. 1]⁴</p>	<p>Технічний регламент — закон України або нормативно-правовий акт, прийнятий Кабінетом Міністрів України, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з нею процеси чи способи виробництва, а також вимоги до послуг, включаючи відповідні положення, дотримання яких є обов'язковим. Він може також містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи способу виробництва [5, ст. 1]</p>

Таблиця 2. Визначення понять щодо актів з питань технічного регулювання

Термін	Визначення поняття
Акт з питань технічного регулювання	Офіційний письмовий документ, який породжує певні правові наслідки, спрямований на правове регулювання відносно у сфері встановлювання, застосування та виконання обов'язкових вимог до продукції або пов'язаних з нею процесів, систем і послуг, персоналу та органів, а також перевіряння їх дотримання шляхом оцінювання відповідності та / чи ринкового нагляду
Нормативний акт з питань технічного регулювання	Акт з питань технічного регулювання , прийнятий суб'єктом нормотворення у межах його компетенції, який має неперсоніфікований (загальний чи локальний) характер і розрахований на неодноразове застосування
Нормативно-правовий акт з питань технічного регулювання (НПА ТР)	Нормативний акт з питань технічного регулювання , що є обов'язковим для інших органів влади, органів місцевого самоврядування, а також суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та відомчої підпорядкованості
Нормативний акт з питань технічного регулювання, який не підлягає занесенню до ЄДРНПА	Нормативний акт з питань технічного регулювання , що є обов'язковим лише для суб'єктів господарювання, які входять до сфери управління органу, що видав цей акт
Індивідуальний акт з питань технічного регулювання	Акт з питань технічного регулювання , прийнятий суб'єктом нормотворення у межах його компетенції, розрахований на чітко визначений індивідуальний випадок та адресований конкретно визначеним суб'єктам. Примітка 1. Індивідуальні акти не є нормативними, вони породжують права та обов'язки тільки у того суб'єкта (чи визначеного ними певного кола суб'єктів), якому їх адресовано. Примітка 2. Прикладами індивідуальних актів є накази ЦОВВ про створення, ліквідацію чи реорганізацію певних органів, підрозділів, що виконують функції технічного регулювання, приписи органів нагляду тощо

Приклад. Занесення позначень і назв НПА ТР у розділ «Нормативні посилання».

ДСанПін 3.3.6.096—2002 Державні санітарні норми і правила при роботі з джерелами електромагнітних полів

Методика визначення загального розрахункового обсягу видобутку корисних копалин; затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03.10.1997 № 1099

НАПБ А.01.001-2004 Правила пожежної безпеки в Україні

НПАОП 0.00-4.05-03 Порядок видачі дозволів Державним комітетом з нагляду за охороною праці та його територіальними органами

Перелік нормативних витрат і виробничо-технологічних витрат нафти, природного газу та газового конденсату під час їх видобування, підготовки до транспортування та транспортування; затверджений наказом Мінпаливенерго України від 30.09.2004 № 604

Правила технічної експлуатації електроустановок споживачів, затверджені наказом Мінпаливенерго України від 25.07.2006 № 258

Угода про прийняття єдиних умов періодичних технічних оглядів колісних транспортних засобів і про взаємне визнання таких оглядів від 13.11.1997, затверджена Указом Президента від 28.02.2006 № 159/2006

аналогом міжнародного поняття **technical regulation** є **НПА ТР**.

Основні різновиди НПА ТР, що їх зазвичай заносять до розділу «Нормативні посилання»:

- Кодекс України (наприклад, [9]);
- Закон України (наприклад, [10]);
- правила, положення, інструкція, порядок тощо, затверджені розпорядчими документами Президента, Кабінету Міністрів та зареєстрованими у Мін'юсті розпорядчими документами ЦОВВ України;
  - технічний регламент;
  - НПА з охорони праці;
  - НПА з пожежної безпеки;
  - санітарні норми.

З метою забезпечення державного обліку НПА та доступності їх для користувачів створено **Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів** (ЄДРНПА), який, зокрема, містить кодекси та закони України, укази Президента, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів, а також **зареєстровані в Мін'юсті НПА ЦОВВ**. До нього також заносять НПА, видані до прийняття Акта проголошення незалежності України, що не втратили чинності та не суперечать законодавству України [11]. Зауважимо, що згідно з українським законодавством НПА, затверджені указами Президента України, постановами та розпорядженнями Уряду, **не потребують** державної реєстрації в Мін'юсті. Тоді як НПА, прийняті наказами ЦОВВ або розпорядчими документами колегіальних органів (наприклад, постановами Національної комісії регулювання електроенергетики, рішеннями Національної комісії з питань регулювання зв'язку України тощо), **мають бути зареєстровані** [12].

Хочемо привернути увагу читачів, що відповідно до сучасних вимог нормопроектувальної техніки укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази ЦОВВ з питань технічного регулювання зазвичай є суто розпорядчими документами, які затверджують, скасовують, вносять

зміни в НПА, визначають форму оприлюднення тощо, а *правила, загальні принципи чи характеристики різного виду діяльності або її результати* встановлюють НПА, які є додатками до цих розпорядчих документів і згідно з [8, п. 2.16] мають *однакову з ними юридичну силу*. Тому **посилатися в стандартах треба не на розпорядчі документи, а саме на НПА з питань технічного регулювання**, указуючи в розділі «Нормативні посилання», **якими розпорядчими документами їх затверджено** (див. приклад).

Примітка. Поодинокі розпорядчі документи не затверджують НПА, а містять відповідні положення безпосередньо в основному тексті. Наприклад, у п. 1—7 [13] викладено порядок офіційного оприлюднення законів України, інших актів Верховної Ради України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України тощо, а п. 8—9 цього Указу містять розпорядчі приписи. У таких випадках в розділ «Нормативні посилання» треба заносити саме розпорядчий документ.

Якщо ж орган державного нагляду веде свій **реєстр НПА** і надає їм власні позначення, **подавати такі НПА треба так само як і стандарти** (тобто лише позначення та назву). Наприклад, Постановою Уряду [14] затверджено НПА, який Державний комітетом з нагляду за охороною праці (сьогодні — це Держгірпромнагляд) вніс до свого Реєстру [15], надавши йому позначення НПАОП 0.00-4.05-03. Аналогічно треба подавати НПА з пожежної безпеки та санітарні норми (див. приклад).

Запропонований підхід забезпечить однозначність посилань на окремі положення НПА, оскільки одним розпорядчим документом часто затверджують кілька НПА, кожен з яких має незалежну нумерацію структурних одиниць, власні додатки, позначені грифом «Додаток» з порядковим номером у межах НПА [8, п. 2.16].

Зазначені в [1, п. 4.8.4] **інші нормативні документи загальнодержавного значення** — це **нормативні**

ити з питань технічного регулювання, які не підлягають занесенню до ЄДРНПА (рисунок). Виходячи із засад сучасного українського законодавства, вимоги таких документів не можуть бути обов'язковими для суб'єктів господарювання, які не підпорядковані органу, що видав акт. Проте в перехідний період є такі обов'язкові документи. Перш за все це **будівельні норми**, які згідно з [8, п. 3.4 д] не підлягають реєстрації, але обов'язковість вимог яких ніхто не скасував. Урегулювати їхній статус мав би відповідний закон, який, на жаль, уже багато років перебуває на розгляді Верховної Ради України. Іншим прикладом таких обов'язкових, але незареєстрованих актів є **Правила улаштування електроустановок**, причому це стосується не лише тимчасово чинного в Україні шостого видання [16], а й нових, прийнятих в Україні розділів (наприклад, розд. 1.9), накази на затвердження яких також не проходили реєстрацію в Міністерстві. Такі приклади можна продовжувати. На нашу думку, вимоги, обов'язкові для суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та відомчої підпорядкованості, можуть містити лише НПА.

Зважаючи на це, бажано, щоб ЦОВВ або зареєстрували свої акти з питань технічного регулювання як нормативно-правові, або скасували положення про обов'язковість виконання вимог цих документів суб'єктами господарювання, що не входять до сфери їхнього управління, зокрема, надавши таким документам статус НД зі стандартизації.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

1. Оскільки міжнародні та регіональні стандарти самі по собі не є чинними в Україні, у розділ «Нормативні посилання» можна заносити лише гармонізовані національні стандарти (незалежно від методу приймання) і розташовувати їх разом з іншими національними стандартами за зростаючим реєстраційним номером. Якщо ж міжнародний чи регіональний стандарт ще не прийнято як національний, то його позначення та назву треба заносити в довідковий додаток «Бібліографія» та посилатися на нього згідно з [1, п. 5.7.17].

2. Поняття **НД** є родовим і стосовно технічного регулювання та стандартизації охоплює такі видові поняття: **НД зі стандартизації, НПА ТР, нормативні акти з питань технічного регулювання, які не підлягають занесенню до ЄДРНПА**. Треба

чітко відрізнити **НД** зі стандартизації, визначені [4, ст. 11], від **НПА ТР** та **нормативних актів з питань технічного регулювання, які не підлягають занесенню до ЄДРНПА**.

3. Українським відповідником поняття *technical regulation*, що його використовують у технічному законодавстві розвинених країн, є поняття **НПА ТР**, а визначене [5, ст. 1] поняття **технічний регламент** є лише одним з його різновидів.

4. Розрізнювальною ознакою поняття **НПА з питань технічного регулювання** є обов'язковість його вимог для суб'єктів господарювання незалежно від форм власності та відомчої підпорядкованості. Згідно із сучасним українським законодавством цю ознаку нормативний акт набуває або затвердженням розпорядчими документами Президента чи Уряду України, або державною реєстрацією в Міністерстві для актів, затверджених розпорядчими документами ЦОВВ.

5. У розділ «Нормативні посилання» стандартів треба заносити не розпорядчі документи (укази Президента, постанови і розпорядження Уряду, накази ЦОВВ), а **НПА з питань технічного регулювання** (правила, положення, інструкції, порядок тощо), указуючи після назви НПА, яким розпорядчим документом його затверджено. Якщо ж орган державного нагляду веде свій **реєстр НПА** і надає їм власні позначення, **подавати такі НПА треба так само як і стандарти** (тобто лише позначення та назву).

6. Пропонуємо внести зміни в ДСТУ 1.5, уточнивши виклад структурних елементів 4.8.3 та 5.7.17 та навівши відповідні приклади подавання НПА та інших НД загальнодержавного значення.

7. Вимоги, обов'язкові для суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та відомчої підпорядкованості, можуть містити лише НПА. Зважаючи на це, бажано, щоб ЦОВВ або зареєстрували свої акти з питань технічного регулювання як нормативно-правові, або скасували положення про обов'язковість виконання вимог цих НД суб'єктами господарювання, що не входять до сфери їхнього управління.

Автор вважає своїм приємним обов'язком подякувати канд. техн. наук Я. Юзьківу за багатозорове плідне обговорення проблем створення єдиного нормативного поля технічного регулювання та стандартизації. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ 1.5:2003. Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів (ISO/IEC Directives, part 2, 2001, NEQ).

2. ISO/IEC Guide 2:2004. (E/F/R) Standardization and related activities — General vocabulary — Eighth edition. — 2004. — 60 p. (Стандартизація і суміжні види діяльності — Загальний словник — Восьме видання).

3. ДСТУ 1.1:2001. Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Терміни та визначення основних понять.
4. Закон України «Про стандартизацію» від 17.05.2001 № 2408-III (зі змінами згідно із Законом України від 01.12.2005 № 3164-IV).
5. Закон України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 01.12.2005 № 3164-IV (зі останніми змінами згідно із Законом України від 15.01.2009 № 882-VI).
6. Філіпчук Г., Юзьків Я. Система технічного регулювання в Україні потребує подальшого вдосконалення // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2006. — № 3. — С. 6—16.
7. Роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України від 26.01.2000 № 02-5/35 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням недійсними актів державних чи інших органів» (з останніми змінами, внесеними Рекомендаціями Вищого господарського суду № 04-5/198 від 22.10.2007).
8. Порядок подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації; затв. наказом Мін'юсту України від 12.04.2005 № 34/5 (з останніми змінами, внесеними наказом Мін'юсту України № 647/5 від 13.04.2009).
9. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР (з останніми змінами згідно із Законом України від 09.02.2006 № 3421-IV).
10. Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» від 23.12.97 № 771/97-ВР (у редакції Закону України № 2809-IV від 16.09.2005).
11. Порядок ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним, затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 № 376 (зі змінами згідно із Постановою Кабінету Міністрів від 11.10.2002 № 1510).
12. Указ Президента України від 03.10.1992 № 493/92 «Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» (з останніми змінами згідно з Указом Президента від 21.05.1998 № 493/98).
13. Указ Президента України від 10.06.1997 № 503/97 «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» (з останніми змінами згідно з Указом Президента від 12.03.2007 № 199/2007).
14. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2003 № 1631 «Про затвердження Порядку видачі дозволів Державним комітетом з нагляду за охороною праці та його територіальними органами» (зі змінами згідно із Постановою Кабінету Міністрів від 11.03.2004 № 313).
15. Державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці (станом на 25.03.2009) / Режим доступу: http://www.dnopr.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1218&Itemid=82
16. Правила устрою електростанцій / Минэнерго СССР. — Издание шестое, перераб. и доп. — М: Энергоатомиздат, 1985. — 640 с.
17. Угода про технічні бар'єри в зоні вільної торгівлі; затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2006 № 783.

НОВИНИ ISO

НОВИЙ СТАНДАРТ ISO/IEC

МІСТИТЬ ОГЛЯД СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Публікація нового стандарту ISO/IEC, який містить огляд систем управління інформаційної безпеки (ISMS), є особливо своєчасною, враховуючи збільшення кількості організацій, що впроваджують ISMS як частину стратегії управління ризиками.

ISO/IEC 27000:2009, Інформаційна технологія. Методи безпеки. Системи управління інформаційною безпекою. Огляд і словник, допоможе організаціям усіх типів засвоїти основні принципи та поняття спрямовані на поліпшення захисту їхніх інформаційних активів.

ISO/IEC 27000:2009 доповнює сімейство стандартів цієї серії. Він містить введення в управління інформаційною безпекою і визначає відповідні терміни. Цей стандарт можуть застосовувати орга-

нізації всіх типів і розмірів (наприклад, комерційні і некомерційні підприємства, урядові організації тощо).

Сьогодні інформаційні активи організацій залежать від інформації та комунікаційних технологій, що полегшують створення, обробляння, збереження, передавання, захист і знищення інформації.

Стандарт ISO/IEC 27000:2009, Інформаційна технологія. Методи безпеки. Системи управління інформаційною безпекою. Огляд і словник розроблено в Спільному Технічному Комітеті ISO/IEC JTC 1, Інформаційна технологія, Підкомітеті SC 27, IT методи безпеки. ■

(За матеріалами ISO)